

Martini canonici regularis in urbe Legionensi, qui cum, ob exortam inter episcopum Legio-ensem et monasterium sancti Martialis simultatem, migrasset ad monasterium sancti Isidori, iidem canonicorum regularium, et istic soris inuisus esset; ad sancti Martialis ædem, ubi educatus fuerat, se recepit. « Vix pauculi abierant dies, cum canonicis quibusdam dicati suo nomini cœnobii apparuit sanctus Isidorus, itaque eos compellavit: Cur a vobis Dei servum Martinum expulistis? Revocate eum ad verum contubernium, neque ansam offensionis capite, sed gaudii sanctæque voluptatis occasionem, quod 452 cer-quare vobis inter vos virum liceat, qui semitam perfectionis insistat. » Reluctus ergo ad sancti Isidori monasterium, cum imploraret hujus patrocinium,

ut scientiam litterarum præsertim sacrarum obtineret: « spectabilis ante eum astitit sanctus Isidorus, librum manu tenens, et: Cape, inquit, Martine, librum et comede, simul scientiam sacrarum Scripturarum haustus Deo largiente. Negat Martinus sibi sibi esse cum librum comedere, jejunii lege obstricto. Secure comede, ait sanctus doctor, neque enim propterea jejunii præmio privaberis. Isidorus sum, hujus monasterii patronus, a Deo missus, ut hoc te beem munere. Cum ad hæc attonitus hæret, propius ad eum sanctus accedit; mentoque illius prehensio, ut librum diglutiat cogit; subitoque ex oculis ejus abscedit. » Scientiam consequitur Martinus, et inlarescit doctrinæ fama, ac tandem senio confectus, ex hac vita migrat anno 421.

APPENDIX II.

VITA SANCTI ISIDORI,

Auctore canonico regulari cœnobii Legionensis sancti Isidori, forte Luca, postea episcopo Tudensi. Ex ms. Codi. e Toletano a. v. cl. Nicolao Antonio submissa.

(Vide hæc Vitam initio tomi LXXXII, et admonitionem nostram eidem tomo præfixam.)

APPENDIX III.

HISTORIA TRANSLATIONIS CORPORIS SANCTI ISIDORI.

Ex eodem ms. Toletano.

492 PROLOGUS.

1. Quæ digne plures non valent investigare, sed nullus quidem invenire, sapientiæ secreta supernæ, in tanta profunditatis excellentia, dum ad sui desideria corda investigando dilatant, hoc quod investigant non inveniendi mentis acie angustant. Miræ quippe ratio tradidit superni consilii, hoc quod de super non injuste disponitur ab ipsa sapientia immortalis, a nobis adhuc mortalibus jure ignorari; quia dispositio divina in suæ sublimitatis omnipotentia, quamvis nulla circumscribi valeat mentis prudentia; tamen quibus ex nihilo contulit esse, suæ cuncta subesse præsentat legibus justitiæ, dum supplicio reprobos humiliat, et sanctos gloria sublimat. Quorum quidem patrocinia catholicæ Ecclesiæ adsunt præclara, dum eorum meritis protecti fideles, etiam quas incalunt urbes frequentibus habent miraculis celebres. Ex quibus Legionensis civitas, a priscis temporibus Hispaniensium dilecta regibus, quia erat regali fide nobilis et famosa, præcipuum confessorum Isidorum gloriatur se venerari patronum; cujus doctrinæ radiis Ecclesia fulget universalis; qui sanctitatis, ac honestatis speculum, fama vivit et meritis per ipsum mundi spatium. Quæ cum sit sacerdotalis et regia, digna etiam est dignissimi confessoris Christi, Hispaniarum doctoris Isidori, cum regio apparatu, regia in aula, mirificum corpus

B excipere, venerari et quodam juris dono possidere. Quem Hispalis ipsa, cui vivens in corpore præfuit, in qua etiam 493. Paganorum supersecente sævitia, multis defunctus temporibus latuit, vel occultum tenere nequivit. Quo itaque ordine, quo tempore, quibus personis, hoc donum publicum, hoc patriæ præsidium in Legionensem sit translatum urbem a prædicta Hispali, quæ ejusdem viri apostolici doctrina existerat felix et gloriosa, Hispaniensiumque prima sedes fulgebat metropolitana, a qua nomen traxit Hispania, ab Hispano rege urbs populata, stylo tradere fidei nos invitat tantæ veneratio confessoris.

CAPUT I.

Maxima Hispaniæ pars a Saracenis occupata: præcipua paulatim recuperata.

2. Regente S. Gregorio papa feliciter Eccle iam Dei, et Recaredo Christianissimo rege regnum Gothorum in Hispaniis nobiliter gubernante, sub imperatore Heraclio qui crucem dominicam, quam impius rex Cosdroes asportaverat, Hierusalem restituit, inavescente fere in toto orbe Arianorum vesania, doctor Hispaniarum Isidorus, Hispalensis archipræsul, sidus clarissimum tenebris, fidelibus splenduit; qui Gothorum gentem in fide catholica confirmavit, et ab Hispaniis hæresim Arianorum et Acephalita-

1. Antiquiora Acta translationis in Isidorianis cap. 8 et 9 legi possunt. Hæc historia ex illis Actis composita est, multis additis aut ex traditione, aut ex aliis monumentis, quæ ad nos non pervenerunt. Auctorem hujus historiæ vix sæculo xiii antiquiorem credam: non enim majorem antiquitatem indicant hæc ejus verba in Prologo: *Ex quibus Legionensis civitas a priscis temporibus Hispaniensium dilecta regibus, quia erat regali fide nobilis et famosa, etc.*, et u, 19 ut mentio reliquiarum B. Thomæ Cantuarien-

sis, qui obiit anno 1170. Arev.

2. Vaticinium S. Isidori de Hispaniæ eversione eisdem verbis refertur in Vita num. 32, append. 2. Alia de Maurorum adventu in Hispaniam ex chronico Isidori Pacensis, aut aliis similibus petita sunt. Exstat erudita Josephi Perezii Benedictini dissertatio *De supremæ cladis Hispaniæ a Saracenis illata anno post ejus dissertationes ecclesiasticas append. 2.* Probare contendit cladem Hispanicam incurrisse in annum Christi 712. Arev.

rum funditus eliminavit, regibus Gothicas leges instituit, Ecclesie Christi sacerdotibus ecclesiasticam regulam tradidit, et ore propheticum protulit dicens: *Cum in his traditionibus permanseritis puro corde, in presentis vite pace fruimini in bonis, et in aeterna gloria coronabimini laude perpetua: cum autem haec praecepta dereliqueritis, apprehendent vos aera mala, et cadet gens Gothorum fame et gladio inimicorum, et peste. Cum autem conversi ad Dominum fueritis, perquirentes ea, possidebit semen vestrum portas inimicorum suorum, et erit vobis gloria major quam fuerit unquam.* Post transitum vero ejus, Hispaniarum reges et sacerdotes, sancti pastoris sequentes vestigia, salutaribus institutis pro viribus inhaerentes, commissum sibi gregem feliciter gubernabant, donec: *Naipitiosus Witiza* ^a, Hispaniarum regnum infeliciter adeptus. Qui cum esset probrosus moribus, etiam alios suis pravis actibus subesse coegit. Nam postposita omni religione divina et sancti doctoris Isidori apertis documentis, laxoque pudicitiae freno, ne adversus eum pro tanto scelestae Ecclesiae insurgeret, episcopis, presbyteris, diaconibus, atque omnibus altaris sacri ministris carnales uxores lascivus rex habere praecepit. Sed et episcopi caeterique Ecclesiae praelati spernebantur, sacrosanctae Ecclesiae clausis foribus sacramenta pro nihilo habebantur, synodalia ^b *sancti Patris Isidori* instituta despiciuntur, concilia dissolvuntur, sacri canones postponuntur, postremo vero quidquid sobrium et honestum est, voluptatibus subinductis pro nihilo reputatur. Igitur tyranno Witiza in hujusmodi et caeteris superbiae fulcimentis, a Romana Ecclesia sejuncto et mortuo, ^c *Rodericus Theodofredi filius* in regnum successit Gothorum, vita et moribus Witizae non dissimilis; qui non ut debuit virgulta nefaria extirpavit, sed luxuriae irretitus dissolutione magis ac magis augmentavit. Quibus omnipotens Deus provocatus ad iram (commerito enim atque ineffabili modo, suis semper efficax consiliis divina Providentia cum detrimentis incrementa dispensat et damna restaurat damnis) anno *lxxv* ^e post transitum sanctissimi Isidori, quia sacerdotes et reges eum dereliquerunt, in virga indignationis omnes Hispaniae gentes corrigens, justo judicio, gentili gladio (secundum quod sanctus praedixerat *Doctor Isidorus*) ferendae sunt traditae. Per filios namque Witizae et *Julianum comitem Tingitanie*, cum *Uit* ^d rege fortissimo Africae, transmarini Saraceni mare illud, quod *Hispalensi urbi* alluit, transirentes, primo eandem urbem ceperunt ^e, deinde *Baeticam* et *Lusitaniam* provincias occupaverunt: quibus *Rodericus* rex aggregato exercitu Gothorum armatus occurrit. Sed quia pra-

latus rex, neglecta religione divina, vitiorum se deminjo mancipaverat; protinus in fugam versus et omnis exercitus fere ad interneccionem usque gladio deletus est, Saraceni deinceps longe lateque vagantes innumeras horridasque caedes perpetrarunt; qui quantas caedes quantasque strages nostrorum dederint, testantur eversa castra et antiquarum urbium diruta moenia. Ea tempestate omnis Hispania luxit monasteria in se eversa, episcopia destructa, libros sacrae legis combustos, thesauros Ecclesiarum diroptos, omnia incolas ferro, flamma, fame consumptos.

3. Tandem Dei pietas, quae non est solita eos, quos corripit ad interneccionem usque delere, sed flagellando misericorditer corrigere, animos ^f *Pelagii* cujusdam, qui regia tra luce existit oriundus, corroboravit; et contra Saracenos, loco qui dicitur ^g *Cova sanctae Mariae*, rebellando *495* eis bellum indixit. Qualiter autem in conflictu illo divina manus pro nostris pugnaverit, ex hoc potest adverti quod armorum spicula, a Saracenis missa, in eos ipsos retorsit; et rupes quaedam, Dei nutu praecissa, corruit, et de Saracenis non minimam ^h multitudinem opprimendo extinxit. Quod si quis ad plenum voluerit noscere, lugubrem historiam temporum illorum studeat legere. Ilo ex tempore rursum praecepta divina per *B. Isidorum* sibi tradita, perquirentes Hispani, coepit gloria et regnum gentis Gothicae sensim atque paulatim, veluti virgultum ex rediviva radice pullulare, et industria regum, qui regali stemmate progeniti apicem regni nobiliter gubernabant, singulis momentis succrescere. Fuere namque armis et viribus famosi, misericordia atque justitia praecipui, religioni sacrae dediti; qui inimicos crucis Christi viriliter ancipiti persequentes gladio, episcopia innovarunt, monasteria fundarunt et thesauris ditarunt, auro et gemmis librisque ornarunt, ac pro viribus Christiani nominis gloriam dilatarunt ⁱ. Sed et *Carolus* famosus *Franciae* rex, a *B. apostolo Jacobo* per visum admonitus, cum praecleara Francorum generatione, zelum legis Dei exercens, de *Pictavia* et *Vasconia* confinibus triumphali ultione Saracenos eliminavit, et per *Pireneica* juga usque *Caesaraugustam* tempore *i* *Adefonsi* magni regis *Legionensis* devenit, et dilectionis causa eidem regi *Adelonso* ^k consobrinam suam nobilissimam in conjugio copulavit. Limina etiam *B. Jacobi* apostolicum christianissimus rex *Carolus* gratia orandi visitaret, seniori ejus consilio rex *Adefonsus* *S. Jacobi* apostoli ecclesiam metropolitano honore, ex *Romani* papae assensu, decoravit, atque ut secundum sancti *Patris Isidori* regulam viverent, tam ipsi quam omnis Hispaniae

^a Witiza rex, post obitum patris Egicæ, regnavit annos 9, ab anno 701 usque 710. BOLLAND.

^b Rodericus regnavit annos duos cum Witiza, et necatum anno uno solus. BOLLAND.

^c Si ad annum 636, quo obiit, ad laetur anni 75, pervenitur ad annum 711, quando mense Maio Saraceni in Hispaniam transiverunt. BOLLAND.

^d Uit, alius Tarich dictus. BOLLAND.

^e Hispalis capta est anno 712. BOLLAND.

3. Laudes *Caroli Magni*, quae hoc loco intruduntur, arguere possunt auctorem historiae esse aliquem monachum ex illis qui e Gallia in Hispaniam concedere solebant: nam Hispani *Caroli Magni* in Hispania gesta vituperant magis quam laudant. Verum in *num. 10* alia occurrunt ex quibus colligitur auctorem Canonicum fuisse *Legionensem* in monasterio *S. Isidori*: *In praedicta manent ecclesia octo non modicae capulae, sanctissimarum reliquiarum plena, sicut a nostris praedecessoribus comperimus*, etc. Crediderim, totum hoc opus e variis diversorum operum fragmentis completum esse; ac proinde conjectura de auctore vix ulla erui potest. De *Carolo Magno* quaedam in utramque partem adverti cap. 105. AREV.

^f Exercitus deletus est anno 713. BOLLAND.

^g Gothorum reliquiae in Asturibus et Cantabris receptum habuerunt; et *Pelagium*, filium *Faulani* ducis, ex semine regio, principem elegerunt, aera 757, anno Christi 719. BOLLAND.

^h Ob accessum Saracenorum seces erat *Pelagius* in montem *Ansevam* ad antrum *Cova S. Mariae* dictum, vulgo jam *Cova donga*; et inde cum fidelibus ad pugnam egressus interfecit centum viginti quatuor millia hostium, aera 756, anno Christi 720, ut scribit *Sebastianus* episcopus *Salmanticensis*. BOLLAND.

ⁱ Sexaginta tria millia fuisse asserit idem *Sebastianus*. BOLLAND.

^j Reliqua hujus numeri desunt apud *Tamaium*. Quae de expeditione *Caroli Magni* retulit *Eginardus* in ejus *Vita*, illustravimus ad 28 Januarii cap. 3. Hic nonnulla videntur inserta ex *Turpino*, ac propterea a *Tamaio* ommissa fuisse: qui alias totam hanc historiam, stylo aliquidum mutato, exhibet 2 Decembris. BOLLAND.

^k Hic est *Adefonsus* 3, filius *Ordonii* regis, cui successit (teste *Sampiro* episcopo *Astoricensi*) aera 896, id est anno 860; aliqui referunt ad annum 862. BOLLAND.

Clerus, statuit; ut hoc esset Hispaniæ sublevatio, A
cujus neglectus existerat ei causa defectionis.

4. Caterum rex Adefonsus, Ismaëliticum populum funesta truncatione perimens, Ecclesie Christi honorem gloriose dilatavit; et in pace quievit. Ex cuius illustri proapia emersit vir clarissimus^a Fredenandus, sancti regis filius; qui serenissimam reginam dominam Sanctiam, regis 496 Adefonsi filiam, in accepti consortem sibi junxit uxorem; quæ quadam speciali mentis prudentia, reginæ Austri non secunda, regniotis regni sollicita, vices nonnunquam supplebat regis et conjugis; sicque suberat viro, ut particeps laboris esset in regno. Rex autem Fredenandus^b, ut sceptrum regni possedit, et regalis diadematis suscepit insiguia, sceptrum moribus exornabat probis. Illic in Christi hostes exerto mucrone, nescius vinci sed vincere, imperii dilatavit fines, sortitus triumphos frequentes. Ad cumulum vero sue felicitatis, hunc regina Sanctia blandis adit colloquiis, quatenus in civitate Legionensi sibi suisque posteris decentem pararet sepulturam, quam etiam sanctorum reliquis, ad suam suorumque tam præsentis vite quam futuræ tuitionem, decorare studeret. Pollet enim hæc civitas situs nobilitate, eo quod sit jucunda terris, salubris aere, luminibus irrigua, pratis et hortis fecunda, montibus et fontibus deliciosa, arboribus nemorosa, atque religiosorum virorum inhabitatione aptissima. Deceverat namque Fredenandus rex apud^c S. Facundum, quem semper charum habebat, vel^d in ecclesia S. Petri de Arlanza, corpus suum tradere sepulturæ. Post Sanctia regina, quoniam in Legionensi regum comitibus in ecclesia^e S. Joannis Baptiste^f avus suus rex Veremudus^g, Ordonii et suus pater dignæ memoriæ rex Adefonsus, nec non et frater serenissimus rex Veremudus quiescebant, ut ipsa qui et ejusdem vir cum eis post mortem quiescerent, pro viribus laboravit. Rex igitur Fredenandus, petitioni fidelissimæ conjugis annuens, deputavit cementarios, qui assiduam dent operam tam dignissimo labori.

CAPUT II.

Corpus S. Justæ petiitum, ac S. Isidori impetratum: prævis ejus apparitiones.

5. Interea rex cum venerabili conjugis, quorum idem erat et summum desiderium, excogitans quali-

4. Quod aiunt Bollandiani, S. Facundum martyrium passum *Sahaguni*, non ita id intelligas, quasi oppidum fuerit *Sahagunum* dictum ante S. Facundum: nam vocabulum *Sahagun*, aut *Sagun*, Hispanicum est a S. *Facundo*. AREV.

^a *Xemenam* appellat Sampsirus, ex Gallorum pro-sapia. BOLLAND.

^b *Ferdinandus* Castellæ rex primus ab an. 1035, et rex Legionensis ab an. 1038; coronatus 22 Junii. Porro ad antiquam veramque nominis notionem qua significatur *Manu pacificus*, vel *Pacificans manus*, pro; ius accedit superioris sæculi usus, quo Fredenandus scribitur. BOLLAND.

^c Ab hinc plura, eisdem fere verbis, leguntur in *Tudensis Chronico*, post æram 1075. BOLLAND.

^d Colitur S. *Facundus* martyr cum S. Primitivo 27 Novemb. Mar. yrium passus *Sahaguni*, in diocesi Legionensi, ubi Alphonsus III, anno 905, construxit monasterium; et a Saracenis destructum restauravit Alphonsus VI, filius dicti Ferdinandi. Illud illustravit Sandovallius. BOLLAND.

^e S. Petri de Arlanza oppidum Castellæ veteris, ad Arlanzam fluvium, supra ducatum Lermensem, ubi illustre est monasterium. BOLLAND.

^f Nunc S. Isidori, estque cœnobium Canonicorum Regularium. BOLLAND.

^g Gonzalez Davila in *Theatro Ecclesiastico Ecclesiæ Legionensis* refert ibidem sepultus Ordonium II, Eroilam II, Alphonsum IV, Ramirum II, Ordonium III, Sancium I, Ramirum III, et Veremudum III, omnes

ter de sanctorum martyrum corporibus, qui in 497 Hispalensi civitate pro Christi nomine fuerant truncati, posset adipisci vel unum; ordinatis per confinia rebus, cum primo opportunitas advenit temporis, congregato exercitu innumerabili, in Beticam et Lusitaniam provincias hostiliter profectus est. Depopulatis itaque barbarorum agris, ac plerisque villis incensis, eidem Benabet^b rex Hispalensis occurrit cum magnis muneribus, eum pro anticitiam et regni decus obsecrans, ne ipsum regnumque suum persequi velit, sed ipsum, sicut cæteros Hispaniæ reges, subjectum tributarium habere dignetur. Rex vero Fredenandus, ex more humanas miseratus angustias, dum grandævi barbari precibus flectitur, omnes idoneos viros ex hibernis accessiri jubet, quorum consilio disponat, quem finem supplicationibus regis Maurorum imponat. Ei ergo prudentes viri, superni dispensatione consilii, suggerunt, ut barbarum recipiat cum muneribus, et corpus B. Justæ^c martyris, quæ olim Hispali cum corona virginitatis et martyrii perrexit ad Christum, prout ejus animo insidebat, expeteret, ad Legionensem urbem transferendum; quod factum est. Petitionibus ejus, ut catholicus Fredenandus vovuit, assensum præbuit Benabet, et ei se daturum S. Justæ corpus promisit. Qua sponsione accepta, postquam de expeditione illa gloriose ventum fuerat Legionem, et aulici proceres (ex suo conferentes ingenio, quis ad tam sanctissimum opus dignus esset mittendus) aderant huic studio, qui provido consilio, prout unicuique videbatur, animo regali satisfacerent. Sed tandem rex prælati, ejus arcana prudentia leges Deo auctore et jura ministrabat populis, convocat ad se reverendæ sanctitatis virum, qui ex Amanensi monasterio, quod strenue cælesti norma abbas rexerat, Legionensis urbis divina providentia erat constitutus episcopus, Albitus nomine; et inimitabilem^d prudentiam, fide et largitate^e Ordonium, Astoricensem episcopum, simul et^f Munionem comitem, atque Fernandum et Gundisalvum sui palatii optimates, cum manu militari (ideo quia Catholicæ fidei rebelles, putant, Christi fideles sibi hostes) rex sagacissimus providus inveno, ne insidiantium eis obsit aliquis cuneus, ad deferendum supradictæ virginis corpus, Hispalem misit; qui venientes causam suæ legationis regi Benabeti patefecerunt.

498 6. Rex itaque paganus^a eos cum summo

sæculo Christi decimo vita functos; et Veremudum fratrem Sancti mortuum anno 1037; ac deinde Ferdinandum et Sanciam: mutatorumque epitaphia profert. BOLLAND.

^b Sandoval in *Historia monasterii Sahaguntini*, § 38, ait hunc regem Hispalensem appellatum *Alman Camuz Aben Amet*, ut posset *Benabet* videri contractum ex ultima parte *Aben Amet*. BOLLAND.

^c SS. Justa et Rufina virgines, Hispalenses martyres, coluntur 19 Julii. At Rodericus Toletanus lib. vi, cap. 44, ait, ab initio corpus S. Isidori petiitum. BOLLAND.

^d Albitum sive Alvitum, ex monasterio Sahaguntensi ord. S. Benedicti assumptum fuisse, tradunt citatus Sandoval § 36, Gonzalez de Avila et alii. BOLLAND.

^e Lucas Tudensis, *immutabilem*; ex nostro Ms. *imitabilem*; Tamaius, *inimitabilem*, quod retinemus. BOLLAND.

^f De *Ordonio* egimus inter Prætermisios 23 Februarii, quo die eum ab aliquibus inter sanctos re-coli, ibidem diximus. BOLLAND.

^g Citatus Sandoval § 37 vocat *Muniam Muñoz*, hujus legationis primum, a rege ideo donatum hereditate in Campo de Salinas. A. Idit ab aliis appellari *Nuro*, oriendum ex sanguine regum Leonensium, et familia Osoriorum et Gusmanorum. BOLLAND.

^a Ita et Lucas Tudensis alique, Mahometanos appellant *paganos et gentiles*, et eorum religionem *gentilem*. BOLLAND.

insciens honore, accitis regi sui primatibus, quæ A sit principis Catholici petitio, declarat rigorque, alicant, quid super hoc eorum ferat sententia. *Neque enim*, inquit, *dat ratio tantam majestatem contemnit, quæ cæteris patriæ regibus existat præcellens et insignis.* Et viri gentiles, quamvis sacro non regenerati fonte quasi ex sure intelligentiæ sensu, suo regi ita dicunt: *« Rex venerabilis, licet vos teneat religio gentilis, hujus virginis et aliorum martyrum protegi-mur meritis; nec hanc urbem hostilis sollicitat incursum, his subvenientibus. Hoc ergo lumen patriæ, hoc tui regni tutamen, ne patrias alias transferri; humiliatio quippe hoc erit cunctis tuo imperio subditis. »* Dux igitur gentilis, utile considerans consilium optimatum, dixit legatis se satifacere non posse in corpore martyris regis Prædenanli petitioni, dicens: *« Scio plane me domino vestro, quod dictis promississe, sed neque ego, nec aliquis ex meis, corpus quod quaeritis vobis ostendere potest, vos iniquiteri licitum est enim) et inventum tollite et abite. »*

7. Quo responso accepto, venerabilis episcopus Albitus secreto socios tali voce affatur: *« Ut cernitis, o socii itineris, nisi divina miseratio nos relevaverit, labore frustrati recedemus. Nec sarrarium itaque videtur, dilectissimi, ut a Deo, cui nihil impossibile est, opem quaeramus, et hoc triduo jejuniis et orationibus insistamus, quatenus divina majestas occultum nobis sancti corporis thesaurum revelare dignetur. »* Placuit cunctis exhortatio sancti præsulis, et ter triduanum jejuniis et orationibus peregerunt. Jamque tertium triduanum dies occubuerat, et quarta nox supervenerat, cum sanctus præsul Albitus pervigil orationibus insistebat. Interea dum in cælia sedens psalmos rumiaret, et fessâ membra paulisper sustentaret, præ nimio vigiliarum labore, somno opprimitur, apparuitque ei qui tam vir veneranda canitie comptus, pontificali infula auctus, talique eum voce alloquitur: *« Nivi quidem te cum sociis tuis venisse, ut corpus beatissimæ virginis Justæ hinc transferentes deferatis; et licet non sit divinæ voluntatis, ut hæc civitas abscisso hujus desolator virginis; tamen non vacuos divina bonitas vos remittet: corpus namque meum vobis est donatum, quod tollentes auferite, et securi ad propria remeate. »* Quem cum reverendus vir Albitus interrogaret, quis esset qui talia sibi monita injungeret, ait: *« Ego sum Hispaniarum doctor Isidorus, hujus urbis antistes; quo dicto, ab oculis cernentis evanuit. Præsul vero evigilans, visioni cœpit congratulari et Dominum attentius exorare, effragans ut si ex Deo esset hæc visio, iterum et tertio pleniùs innotesceret; sin autem, discederet. Taliter orans rursus obdormivit; et ecce idem ipse vir apparens, non dissimilia quam prius verba peroravit; rursumque evanuit. Experfactus iterum pontifex, alacrius trinam visionis admonitionem a Domino implorabat; qui dum obnixius Dominum oraret, tertio somno corripitur, virque supradictus, veluti semel atque secundo, ei apparuit; et que antea dixerat tertio replicavit; et virga pastorali, quam manu tenebat, 499 terræ solum tertio percussit, locum in quo sancti corporis thesaurus latebat, ostendit, dicens: « Hic, hic, hic, meum invenies corpus; et ne putés te phantastica visione deluisti, hoc erit tibi signum inveni veridici sermonis: vox ut corpus meum super terram eduxeris, molesti corporis corripieris, ad hos eum corona justitiæ veritas, et curia cœlestis te excipiet felice, atque me patrono gaudebit civitas Legionensis. » Qui postquam loquendi finem fecit, visio ablata est.*

* Nic. Antonius annotat auctorem loqui de Mixtaribus, quos habitare amplissimam urbem inter Mauros, ab ipsa ejus captivitate, ex hoc loco apparet. Hi *Mixtarabes* ab aliis *Muzarabes* appellantur. BOLLAND.

^b Jam supra diximus hoc de Mahomoto per S. Isidorum ex Hispania pulso, inter fabulas habendum,

8. Exurgens ergo præsul a somno, certus de tanta visione, sed lætus de sua vocatione, seriem hujus revelationis Ordinio pontifici designat: qui pro visitatione gloriosissimi confessoris laudes representat regi superno, tristis tamen de morte socii imminente. Factoque mane venerandus Albitus, socios hortatur dicens: *« Oportet vos, dilectissimi, summi Patriæ omnipotentiam pronis mentibus et submissis vultibus adorare; qui nos sua gratia præcedere est dignatus, et laborem nostri itineris frustrari non est passus. Divino enim nutu prohibemur membra beatæ ac Deo dicatæ virginis Justæ hinc abstrahere; sed non minora deferemus dona, dum corpus beatissimi Isidori, qui in hac urbe sacerdotii potitus est infula, et totam Hispaniam suo opere decoravit et verbo, sumus delaturi. »* Hæc ait, et ordinem visionis seriatim patefecit. Quod audientes Deo immensa gratias referunt, et regem Saracenorum simul adeunt, et ei universa ordine pandunt. Quibus auditis, licet infidelis, virtutem tamen Dei perpendens barbarus, expavit, eisque respondit: *« Et si Isidorum vobis tribuo, cum quo hic remanebo? »* Hæc videntes ejus consiliarii, convocant urbis natu majores et cultores Catholicæ fidei, diligenter perquirentes quis existeret ille Isidorus, de quo inter Christianos hujusmodi sermo vertebatur. Sed et ipsi Christi fideles, quos famosa nimis urbis celebritas dederat ibi indigenas per ipsos successus generationis, Christi confesorem in tanto gentilitatis dominio credentes sibi adesse præsidio, ex ejus se nequibant consolari translatione; cum quo, si eis inde esset libertas, magis optabant transigrare. Tamen de Saracenorum jussione solliciti, id etiam quod suum erat, nimirum indicium mœroris, aspectu nubilo insimulant, hunc esse maximum Ecclesiæ doctorem Isidorum, hujus urbis quondam metropolitanum præsul'em, a Romano papa Gregorio archiepiscopali pallio decoratum, eorum Mahomoto per omnia inimicum, qui etiam suæ prædicationis tempore ab eo ab Hispania^b superest ejectus. Quod audientes Agreni, Christi confesorem a suis primordiis suum censentes adversarium, cupientes hostem pellere, suo suggerunt regi, quia viros tantæ auctoritatis fas sibi non erat aspernari, licet admodum inde turbaretur, ut det licentiam membra confessoris inquirere.

9. Stupenda loquar, a primis temporibus fere ignaudita; siquidem almi pontifices ad ecclesiam in qua sanctum corpus quiescebat, cœlesti revelatione dum pervenirent, ei ejus sepulcrum quaerent, vestigia virgæ, cum qua sanctus confessor trina percussione locum monumenti monstraverat, in ipso terræ solo inventa sunt. Denique humanæ mentes, quia dubie censebantur vel impatientes, in diversa parte pavimenti cavantes, pretiosissimum sibi quaerebant talentum; solis pontificibus juxta sepulcrum orantibus, quos vis oppressit somni super ipsum lapidem tumuli, quibus se præsentat infulatus Christi confessor Isidorus, declarans eis adesse effectum suæ petitionis. *« Ecce (inquit) pro voto vestræ mentis in hoc monumento meum corpus invenietis, meque Patrono gaudebit Hispania, sed magis civitas Legionensis: et in Albite, regrediens exies hominem; sed consolare, quia te cœlestis curia felicem excipiet. »* Almi itaque præsules, tanta revelatione lætificati, socios convocant; super tali insinuatione moment ut congaudent, et sine mœra sanctum aperiant sepulcrum. Cumque detectum fuisset, tanta suavissimi odoris emanavit fragrantia, ut capillos capitis, barbas, et vestes omnium qui aderant, veluti nebula neclareique balsami rore perfunderet. Aderant tunc, tam ex Christianis quam ex

posse tamen de aliquo Mahometicæ impietatis præcone verum suis e. BOLLAND.

9. Quædam errata, quæ plane typographica videntur, ultro corrigo, ut hoc nun. *Almi itaque præsules pro præsulis, et neclareique balsami pro neclareque balsami.* Neque omnia indicare juverit. AREV.

Sarçensis, turba magna; in laudem Dei et confessoris ejus Isidori dantes voces ad sidera, cum summa devotione; inter quos erant cæci duo, atque plures muti et claudi, et diversis infirmitatibus languentes, qui omnes continuo relictis sunt sospitati. Corpus autem beatum ligno vasculo, ex junipero factum, erat oblectum.

10. Statim autem ut reseratum est, reverendum virum albitum episcopum ægritudo corripuit; sed tamen sanctissimum membra, mundis linteaminibus involvens, ea signato vase cypressino, una cum reverendo Ortonio episcopo commendavit; et diem extremum adesse sentiens sibi, lecto decubavit. Nec enim aliqui mentis poterat contemplari ratio, beatissimum Isidorum falso ei hoc prædixisse indicio, cui cum Christo regnanti nulla valebat falsitas dominari. Ergo mens Albiti præsulis, quæ tota jam erat in supernis, considerans vitii et peccati matrem fuisse putredinem hujus carnis; quæ una et sola est spes indugentiæ, prono desiderio ad lavacrum cucurrit penitentiæ. Præsentem itaque reverentissimo pontifici Ortonio (cujus cordis profunda, pro sancti pontificis instante absentia, mœroris obsederat infirmitas) si quid, fallente humani generis inimico vel reatu, commiserat proprio, ducens ab alto mentis suspiria, ei relatione fideliter præsentat; eum etiam exorat, ut ejus intercessione assilua fiat ei propitiâ majestas superna. Deinde, quod Christiana Fides contra hostis fraudem ducit munimen suum et inexpugnabile præsidium, accepto animæ viatico, ipso nostræ redemptionis pretio, septima die tradidit Christo spiritum, frequentia præsentem fidelium.

501 CAPUT III.

Corpus S. Isidori Hispani Legionem delatum. Beneficia accepta.

11. Astoricensis autem episcopus Ordonius et omnis exercitus, accepto corpore B. Isidori, et corpore præsulis Legionensis Albiti, gaudentes festinabant redire. Dum vero corpus beatissimi Isidori in ligneum gestatorium poneretur, rex Saracenorum supradictus Benabet, cortinam holosericam miro opere contextam supra corpus ejus jactavit, et magna ex intimo pectore trahens suspiria, dixit: *Ecce recedis hinc, Isidore, vir venerabilis, ipse tamen nosti, tua qualiter, et mea res est; unde mei memorem te semper deprecor esse. Rogo, fratres, quantum sancti sanctorumque, rex honoris reverentia amplectuntur Isidorum, cum altissimam tamque sollemnem reliquiarum ipsius venerationem Ethnici Barbarique ducis animum cæli ac terræ factor inclinaverit, ut in Christocæ laudes in Christum blasphemus prorumperet, et de sancti abscesu sanctorum persecutor doleret, et Christianorum prædicatione Christi confessoris exsequias regiis reverentia decoraret? Tamen plures aliter sentiunt, scilicet sanctum Dei ei apparuisse, et fidem catholicam eum docuisse per visum. Hac glorificatione sancti confessoris præsentata, dantes vale regi, cuius muneribus sunt honori-*

11. Rectius in Actis translationis antiquioribus, *Ecce recedis abhinc, Isidore, vir venerande*: sunt enim tres versus hexametri, ut ad ea Acta observavi. AREV.

^a Scilicet Christus, vere sanctorum omnium rex supremus. BOLLAND.

^b Durius fluvius dividit regnum Legionense in Transdurium et Cisdurium. BOLLAND.

^c Ex his a morte Ferdinandi patris facti sunt reges Sanctius, Castellæ; Adefonsus Legionis et Garsias, Gallæciæ. Consule Marianam lib. ix, cap. 7, 8, et sequentibus ubi si gulorum regnorum limites describit, et fortunam qua Sanctius dictiones fratrum armis occupavit, cui occiso Adefonsus successit. BOLLAND.

^d Urraca et Elvira dicuntur eidem Mariæ: illi

A fice donati, gressum dirigunt ad propria reverendus Ordonius pontifex ac præfati proceres, de sibi collato patrono cœlitus ovantes.

12. Recedentes vero legati fidelibus verbis declarant acta serenissimo Fredenando regi. In sancti corporis adventu rex clarissimus in explicabilem exhibuit apparatus: quia non valet nostra simplicitas explanare, quanta regi inhæserat lætitiæ impensitas; qui gaudens adesse sibi tanti patrocinii confessoris, totus in Christi erupit præconiis. Sed quamvis his se frui incliti doctoris Isidori gloriatur suffragiis, tamen ex obliquo præsulis Albiti moram mentem ejus sauciabat, quem semper mira dilectione veneratus fuerat: quæ quidem mors in conspectu Domini pretiosa fuit. Cum optimatum itaque corona et manu militari plurima rex usque ad flumen Durii processit obviam, comitibus filiis, ipsa regni gloria Sanctio, Adefonso, et Garsia. Ibi regalis sublimitas præ gaudio ducens lacrymas, rerum Conditori dat laudes innumeras, præsens turba ingens fluctit tripudium, terra resonat voce Deum glorificantium. 502 Quanta autem cœlestis clementiæ blandimenta, quantum signorum frequentia sacri corporis thecam toto intervallo itineris, Legionensem usque urbem, subsecuta (sint, quis explicabit?). Sed et quantum quamque magnificus religiosorum principum, cum summa devotione, apparatus; quantum cleri, cum populo spiritali gaudio lascivientis, plausus; quantum denique utriusque sexus (concursum); salva excellentiâ gloriosissimi regis Fredenandi, qui quasi privilegio abrenuntians temporali, glebam sanctissimi confessoris, pedibus nudis, cum præclarissimis filiis suis, gaudebat humeris deportare, velut David coram arca fœderis cum familia ludens, ut quanto humilior videretur apud populum, tanto apud Deum gloriosior haberetur, et sibi suisque posteris utrumque regnum providente divina clementia perpetim præpararet. Regina vero Sanctiæ ejus conjux, laterales habens Urracam et Gelayram filias, regni pulchritudo et summa matris honestas, in ripa fluminis Durii præsens affuit inclito confessori. Archiepiscopi quoque, episcopi et abbates, clericalis ordo ac monachalis, universi adiunt induti sacris vestibus, cereis præcedentibus ceterisque Ecclesiæ insignibus, de collato sibi patrono Deum magnifice collaudantes. Et ut magis crescat jubilus et laus amplius, quidam cæcus nomine Eusebius, dum dat manum loculo, oculis lumen illuxit subito.

13. Cum autem pervenirent ad portam civitatis, que de Arcu dicitur, orta est in turba seditiosa altercatio; pluribus obsistentibus, quod in ecclesia S. Joannis Baptistæ corpus S. Albiti præsentis deberet sepeliri. Aterat tunc huic celeberrimæ solemnitati vir venerabilis Dominicus, abbas monasterii de Silos, cujus sanctitas gratiarum efferebatur a cunctis. Hic dissidenti contentioni, sine partium præjudicio, pacificum imponere finem magno opere optabat. In quem cum omnium vota concurrerent, fundens preces ad Dominum, et sanctissimum invo-

data Zamora, huic Taurus, in hæreditatis portionem ad vitam sustentandam. BOLLAND.

13. Initio dies translationis a die dedicationis ecclesiæ distinguebatur. Dedicationis festum agebatur die 21 Decembris, translationis die 22, ut ostendi cap. 28, num. 12. AREV.

^c Colitur S. Dominicus de Silos sive Exiliensis 20 Decembris, in cujus Vita a monacho corvo scripta, et a Tamaius edita, dicitur obiisse anno 1075, feria 6, dicto 20 Decembris, scilicet littera Domicali F. Adit Tamaius, eamdem vitam, una cum miraculis 114, servari litteris Gothicis exaratam in Actuario cœnobii B. Martini Matritensis: unde vehementer optamus tam hæc quam illam nobis integre transcribi (nam Tamaius vix unquam fideliter reliquit antiquam stylum, et miracula tedio prolixitate

cans doctorem Isidorum, jussit ut sanctorum corpora in gestatorijs superponerentur equis, et quo, sine hominis ducatu, veniret pontificis Albini corpus, sepulture traderetur. Ipse virga parvo ictu, in ingressu civitatis, equos feriens semel; pium onus irrationalia supportantia animalia angelico ducatu, ut credimus (quia pontificalis ecclesia suo antistite viduanda non erat), ad eandem sanctæ Dei Genitricis ecclesiam, qui corpus S. Albini **503** ferebat equis, recto itinere venit: qui vero sanctum corpus Isidori deferrebat equi, ad ecclesiam S. Joannis Baptistæ venerunt^a, et in quodam lacu, valde civitati nocivo, steterunt: quos nullatenus inde extrahere potuerunt, nisi lapidibus et terra eundem obstruerent lacum. Quo obstructo, quos morientes putabant equos, subito super solum inclumens vident. Unde stupefacti magnificentiam glorificant confessoris; quo miraculo omnes attoniti ejusdem confessoris revelatione, eum ad ecclesiam perpetue Virginis Mariæ deferunt, usque dum corpus S. Albini præsulis honorifice traderetur sepulture^b. Post hæc rex clarissimus Fredenandus, aggregatis archiepiscopis, abbatibus universis et regni sui nobilibus viris sanctissimi doctoris Isidori membra, cum hymnis et laudibus, ad S. Joannis Baptistæ ecclesiam detulerunt in qua nunc a fidei libus venerantur; eamque in honore sancti antistitis Isidori consecrare, diem translationis et dedicationis festive annuatim celebrare statuentes c. decimo Kalendarum Januarii. Facta est translatio, æra millesima centesima prima, anno ab incarnatione D. N. Jesu Christi millesimo sexagesimo tertio, indictioe prima, concurrente^d tertio. Tanta autem devotione in festivitate illa rex clarissimus, cum omni domo sua, ob reverentiam sancti et beati confessoris, humilitati deditus claruit, ut cum ventum fuisset ad convivium, religiosis viris delicatos cibos, deposito regni supercilio contemptus, vice famulorum manibus apponeret propriis; regina quoque Sanctia, quasi suis exortationibus pium finem sentiens beatum impositum, hilari devotione cum filiis et filiabus suis, reliquæ multitudinis more servulorum omne obsequium humiliter expenderet.

14. Ad laudem quoque sancti pontificis videtur pertinere illud, quod cum civitas Legionis siccitate et sterilitate deliceret, atque venenata regio innumera produceret animalia; effusa imbrum copia omnia prorsus fugantur nociva, fecunditate terræ concessa, ita quod de cætero hujusmodi **504** in eadem regione adeo non sunt viva. Sed et illud quanto cum admirationis stupore est venerandum, quod destitutam tam egregio patrono provinciam eam elementa mœsta plangerent; et non naturalia denegarent incrementis beneficia; verum ad hoc usque mœroris protraxere dispendia, ut contrariis naturali subsidio studii in patriam vehementer insurgent: cujus incolis quod tanto tamque insigni Patre, pravis insurgentibus meritis, orbarentur, imputarent. Nam

tis omisit) beneficium gratanter agnitori. BOLLAND.

^a Mariana lib. 9, cap. 3, his strictim relatis, ista addit: *Nec me præterit, ancipiti hæc hominum opinione æsti-nari: sed quia non nova dicuntur, sed tradita olim ab aliis, fidem auctores, præsertim Lucas Tudensis, qui hæc scripsit, sibi vindicent: nostrum est antiquis monumentis testata, integra fide litteris mandasse.* BOLLAND.

^b Corpus S. Albini anno 1527 translatum et pluribus miraculis illustratum, scribit Gonzales de Avia pag. 398. Dies 27 Decembris ejus natalis assignatur in Martyrologio Hispanico Tamarii Salazar. BOLLAND.

^c Nic. Antonius mallet legere undecimo Kalendarum, asserens, diem translationis esse xxii Decembr. s. At Tamarius Salazar impressit duodecimo Kalendarum Januarii ex eodem ms., et ex Breviariis ms. Legionensi et Compostellano, et retulit omnia ad diem xxi Decembris: quod et Marieta fecit lib. v cap. 26, a quo die, ob festum S. Thomæ apostoli impedito, forsitan alii ad sequentem transtulerunt, et ita ad xxi

cum præ cæteris Hispaniarum provinciis cæli clementia Bætico detulerit solo, et innatae nascuntium omnium fecunditati quasi paradisi secundi irrigua locorum arrideat amenitas, in tantum tali se Patre orbata patria talis luxit, tantique Patris orbitatem tantis detrimentis ostendit, ut etiam subitarum pluviarum in olito decolorata marcidæque rigore; cum propter maris calidum vaporem nunquam sit solita urelinem glaciæ perpeti, eo tamen anno, quo exinde beata membra sunt abstracta, adeo urente glaciæ est exusta; quod neque in vinetis, neque in olivetis seu ficetis, aliquid fructus remanserit; et manifestis Hispaniensis civitas declararet, imo proclamaret in ficiis, quod talis tantique Patroni meritis provisa cœlitus fuerit, et tanta provinciæ tantorumque beneficiorum magnalia, illius sola reliquiarum absentia subrahantur.

15. In loco autem quo sancti doctoris Isidori corpus, in aureo gemmatoque sequero, a fidei plebe condigno veneratur honore, tanta sunt miracula, quod si quis ea litteris traderet, non minima conficeret librorum volumina. Quanta autem meriti apud præsentiam rerum Conditoris gloriosa se ferat intercessio Christi confessoris Isidori, signorum assiduitas, quæ ibi sit, populis declarat. Ibi enim tuas amittis vires, Carcitas; nam quo luce privatos obsides oculos, beatissimi Isidori illuminat pia interventio: quæ membra disolvit pes ima pestis, vel valida febris, tu, sancte, fusa prece, confessor, das salutem, procul pulso langoris periculo: quos membrorum dissolutio a robore solito virium enervat, ad tumulum sancti, precibus suis, adstant læti gressibus firmis. Ibi adveniens surdus, vel mutus, ejus meritis sanitati redditus, gaudens inde repatriat: civitas defensionem, regio fecunditatem, et serpentium expulsionem, pio doctore obtinens se adeptam letatur. Hæc tua nunquam sunt, Christe, opera, qui inclytum confesorem Isidorum, quem in cælis gloria et honore coronasti, in terris præsentas insignem miraculis. Hujus sancta interventio, et præsentis diei translationis sacra celebratio, nos assidue Regi commendet superno, cujus etiam (confessor) hic patrocinia nobis conferat salutis et pacis gaudia, Jesu Christo præstante, qui cum Patre et Spiritu sancto regnat sine tempore in sæcula sæculorum. Amen.

505 CAPUT IV.

Virtutes et obitus Ferdinandi Magni regis. Reliquiæ in ecclesia S. Isidori adservatæ.

16. Post adventum autem corporis almi pontificis Isidori, rex clarissimus Fredenandus eandem aulam regiam diversis sanctorum reliquiis, Sanctiæ reginæ suggestione, non minus hoc ipse flagrans desiderio, exornare studens; post multitudinem sanctorum pignorum ibi nunc aggregatorum, corpus S. Vincentii martyris, sanctarum martyrum Sabinæ et Christetæ fratris, ab Abula^f in Legionem^g transtulit, et Hi-

Decemb. Wiou, Dorganius, Menardus, Bucelinus in Fastis Benedictinis, et Ferrarius in Catalogo generali. Sandoval in citata historia Sahaguntina § 36 translationem refert notatam x Kalendarum Januarii. BOLLAND.

^d Imo potius secundo, cyclo Solis viii, littera Dominicali E. Consule Petavium de Doctrina temporum lib. vi cap. 28. BOLLAND.

15. Inserta hic nonnulla sunt ex aliquo concione sacra in die translationis, ut innunt verba, *Hujus sancta [forte sancti] interventio, et præsentis diei translationis sacra celebratio, etc.* Nisi malis dicere hæc ex aliquibus lectionibus officii ecclesiastici esse petita. AREV.
^e S. Vincentius, ejusque sorores Sabinæ et Christetæ, Abulæ sub Diocletiano occisæ, coluntur 27 Octobris, etiam Martyrologio Romano inscripti. BOLLAND.

^f Lucas Tudensis (dat rationem), quia civitas Abulensis in vastitate olim a Saracenis redacta fuerat. Plurima ex iis quæ sequuntur, totidem fere verbis ab eodem in Chronico traduntur. BOLLAND.

^g Pelagius, episcopus Ovetensis, relata S. Isidori

amatum doctoris Isidori corpori sanctissimi martyris Vincentii thecam decentissimo pro viribus sociavit honore. Sed et religionem Christianam, quam ab infantia devota amplexatus fuerat, summa cum devotione custodens, ecclesiam, quam noviter contruxerat, et in honore sancti antistitis Isidori summa cum reverentia fecerat dedicari, plurimam pulchritudinis auro et argento, lapidibusque pretiosis, perpetuis firmitatibus privilegiis ac sericis cortinis decoravit; ecclesiam mane et vespere nocturnis horis et sacramentum tempore, impigre frequentabat; interdum cum clericis voces modulando, vices quærens cantoris, in Dei laude pollenter exsultabat. Amabat pauperes et peregrinos; et in eis suscipiendis magnam habebat curam, et ordini clericali cum humilitate incredibili magnam exhibebat reverentiam. Ad hoc, ubicunque monacho-vel mulieres Deo dicatas vivere compererat, eorum penurie compatiens, aut per se, ut eos consolaretur, venire, aut largam pecuniam mittere consueverat: si quidem semper solerti cura providebat, ut de victoriarum suarum spoliis, ad laudem Dei et SS. Isidori et Vincentii, atque beatissimi apostoli Jacobi, qui cum victorem reddebant, melior pars per monasteria et Christi pauperes distribuere. Quid plura? neque Fredenandus, pius excellentissimusque princeps, toto vitæ suæ curriculo quidam charius dilexit, quam ut regni sui principales ecclesie suis donis veteri pollerent auctoritate, atque omnes per illum non solum quietæ et defensæ, verum etiam suis laboribus ornatae et ditatae flerent.

506 17. Illis itaque pollens virtutibus, cum expedita manu ad Celtibericæ provincie pagos vastandos ac villas infidelium diripiendas, profectus est. Cumque ibi diu moraretur, omnia quæ extra munitiones erant, ferro et igne depopulatus, Valentiam civitatem accessit: quam brevi æpugnasset, nisi ægritudine correptus decubisset. Omnibus tamen Celtibericæ provincie civitatibus et castellis in deditione acceptis, alius doctor Isidorus ei apparuit, et diem sui exitus imminere innouit; ac in ipsa corporis valetudine, mense Decembris, Legionem venit. Ingressus est namque civitatem nono Kalendas Januarii, die Sabato, et ex more corpora SS. Isidori et Vincentii flexis genibus adoravit; petens ut quia jam terribilis hora mortis sibi imminerebat, ipsis cum Angelicis choris intervenientibus, anima ejus a potestate tenebrarum libera, ante tribunal Christi sui Redemptoris in læsa presentaretur. Cæterum in ipsa celebri Nativitatis dominicæ nocte ^a, cum clerici festivo more Natalitium matutinum cauerent, adfuit inter eos catholicus rex, atque virtute qua poterat lætus concinebat usque ad ultimum (versum) ^b horum matutinorum, *Advenit nobis* (quem tunc temporis, more Toletano canebant) ^c sacerdotibus respondentibus: *Erudimini, omnes qui judicatis terram.* Quod Fredenando serenissimo regi non incongrue veniebat ^e. Porro illucescente Nativitatis filii Dei clara universo orbi die, ubi se artibus delicere prospicit, missam cari petit; ac percepta corporis et sanguinis Christi participatione, ad lectum manus ducitur militum.

18. In crastinum vero, luce adveniente, sciens quod futurum erat, vocavit ad se episcopos et abbates, et quosque religiosos viros; et ut exitum suum confirmarent, una cum eis ad ecclesiam defertur,

A cultu regio ornatus, corona capiti imposita. Deinde flexis genibus coram altari et sanctorum corporibus. B. Isidori doctoris et S. Vincentii martyris Christi, clara voce ad Dominum dixit: *Tua est potentia, tuum regnum, Domine: tu es super omnes reges; tuo imperio omnia regna, caelestia et terrestria, subduntur; ideoque regnum, quod, te donante, accepi, acceptumque, quandiu tuæ liberæ voluntati placuit, rexi; ecce reddo tibi: tantum animam meam, de voragine istius mundi ereptam, ut in pace suscipias, deprecor.* Illic dicens, exiit regalem chlamydem qua inuebatur corpus; et deposuit gemmatam coronam, qua amiebatur caput; atque cum lacrymis quam laicis, monachis et pauperibus, non tantum regem, sed piæ patriam insolabiliter plangentibus præ nimia cordis amaritudine: sicque æra millesima centesima tertia in senectute bona perexit ad Dominum. Rexit regnum fideliter annis quadraginta, mensibus sex, diebus duodecim. Quo autem loco corpora S. Isidori doctoris Hispaniarum et sanctissimi Vincentii Martyris quiescent, devota quisquis mente orando petierit, ægritudinum suarum celerem medicinam et petitionum consequitur salutarem effectum, prestanto Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

19. Serenissimus igitur rex magnus Fredenandus, sanctissimi Hispaniarum doctoris Isidori corpus in ecclesia sancti Joannis Baptistæ, quam idem gloriosus rex noviter fabricaverat, sicut supra dictum est, felicissime collocavit: cui etiam decentissimo associavit honore corpus inclyti martyris Vincentii, ac majorem partem duarum germanarum ipsius, Sabinæ videlicet, et Christetæ; pignora quorum pius rex, ob sui Confessoris honorificentiam amplius ampliandam, ab Abulensi urbe Legionem justit delerri: adjungens etiam pene innumerabilem multitudinem reliquiarum multorum sanctorum qui prædictum locum cum prædicto Confessore venerabiliter et gloriose venerabilem simul efficiunt et gloriosum: quorum hæc vocabula sunt, videlicet: de ligno Domini, de sepulcro Domini, de columna ad quam Dei Filius pro humani generis salute fuit ligatus et flagellatus; de linteo quo die cœnæ apostolorum pedes extersi; de sindone qua sanctissimum illius corpus in sepulcro fuit involutum: de lacte benedictæ Virginis Matris Christi; de vestimentis ipsius: de ossibus beatæ Annæ matris ejus: de Ossibus et vestimentis apostolorum Petri et Pauli et Jacobi Compostellani, Andreae, Bartholomæi et Matthæi: de pane cœnæ; scissorium ipsius cœnæ, de capite B. Joannis Baptistæ, de ossibus B. Laurentii, de ossibus Vincentii Levitæ et martyris Christi, qui ejusdem beati Laurentii in secundo gradu fuit, ^d consanguineus; de ossibus sanctorum Innocentium; de myrrha quam obtulerunt

translationem, ista addit: *Iste Fredenandus fecit secundam translationem sanctorum martyrum Vincentii, Sabinæ et Christetæ ab Abula, Vincentii in Legionem, Sabinæ in Valentiam, Christetæ in Arlanta (imo Arlansa) in S. Petrum.* Traditur in Inscriptio in ostio claustrum in cenobio S. Isidori hæc translatio facta in æra mcm, id est anno 1065, sexto Idus Maii: ad quem diem varia controversa proponit Tamaius Salazar, quasi monachi S. Petri in Arlanta sibi corpora omnium trium ascriberent. BOLLAND.

^a Pridie Nativitatis Christi, anno 1064, cyclo solis x, littera Dominicali B. BOLLAND.

^b Tulensis in Chronico, *Psalmum*: sed videtur intelligi antiphona, seu versus sequens *Advenit nobis.* BOLLAND.

^c Addit in Chronico Tudensis: *Quia dum sibi vivere licuit, regnum catholice gubernavit; et seipsum, pressum pudicitie freno, funditus erugitum reddidit.* BOLLAND.

^d Nicol. Antonius notat. *De hac propinquitate martyrum invictissimorum testimonio veterum Breviariorum credimus, quæ vidit Joannes Franciscus Andreas Ustarrozius, de patria S. Laurentii scriptor cap. 5, pag. 85.* Quæ poterunt 10 Augusti ad Acta S. Laurentii examinari. BOLLAND.

Magi Domino; de ossibus * SS. Claudii, Lupercii et A Victorici, qui Legionensi in civitate pro Christi nomine martyrio coronati sunt, qui etiam utroque parente fratres fuerunt; de vestimentis et ossibus B. Martini, et B. Nicolai et S. Augustini, et B. Thomæ 508 Cantuariensis archiepiscopi, et * Justi et Pastoris; de ossibus Samuelis prophetae; de illice Mambre, sub qua Abraham stetit; de oleo quod meritis B. Catherinæ apud montem Sina emanavit; de ossibus cujusdam cardinalis qui apud Constantinopolim pro defensione veritatis fuit combustus; de ossibus Malachie episcopi et confessoris, qui beati Bernardi Claravallensis abbatis contemporaneus fuit; de ossibus ac vestibus B. Margaritæ * Sperati Marine Virginis, et B. Agnelis, et S. Dorothee, et S. Engratiæ †. Exceptis omnibus supradictis reliquiis, in prædicta manent ecclesiæ octo non modicæ capsule, sanctissimarum reliquiarum plenæ, sicut a nostris prædecessoribus comperimus; quas nemo nostrum, nec aliquis moderni temporis alius ausus est aperire; cum quibus omnibus eamdem aulam perornat Isidorus sacer, almus, magnus meritis, qui pro nobis omnibus ante Dominum intercessor assistat assiduus. Multis et magnis eidem loco muneribus ab eodem rege collatis, dignum sibi et suis posteris locum sepulture statuit, ut sub umbra domicilii ipsius, ipse cum suis successoribus, post mortem requiesceret; cui jam immortaliter viventi cum tot beatissimis sociis, dignam pro viribus basilicam consecravit; ubi plurima miracula, per alium Ecclesiæ suæ doctorem Isidorum, nec non et horum quorum nomina prælibavimus, ad laudem et gloriam nominis sui, Dominus noster Jesus Christus usque in hodiernum diem operatur: sed partim imperitia, partim negligentia silentio sunt oblecta; pauca tamen de multis stylo fideliter tradere duximus esse dignum.

CAPUT V.

Cæci et muti sanati; aqua et pluvia concessa; victoriam de Saracenis data.

20. Qui iam Judæus prædives, timore boni regis Adefonsi, Fredenandi magni regis filii, ad prædicti confessoris ecclesiam confugit, ibique se tutiorem fore credidit. Interim ecce quatuor viri deferebant quemdam ægrum in grabato, pedes ad nates victos habentem, qui se per plurimos annos in lecto nunquam verterat. Quem Judæus intuens, circumstantes allocutus est, dicens: *Si suis orationibus Isidorus hunc ægrum curaverit, et undam baptismi accipiam, et munera huic ecclesiæ per plurima tribuam.* Suffusus igitur lacrymis omnes, qui aderant, simul cum ægro, gloriosissimi confessoris exorabant attentius clementiam. 509 Quid plura? media nocte, cum omnes se sopori dedissent, æger vociferare, nimiasque cepit voces emittere; ita quod omnes surgerent, ægrumque circumstarent. Cumque eum interrogarent, unde eos sic perturbaret, respondit: *Nonne dominum meum Isidorum videtis, orura mea trahentem, meaque infirmitati sanitatem præbentem?* Mirati omnes et attenti audierunt sonitum venarum ejus, sicut cum sicca ligna franguntur. Transactis itaque aliquantis horis, a lecto sanus exurgens, protinus ad altare propriis

pedibus pergens, illudque cum lacrymis amplectens, laudavit clementiam confessoris; et in ejus servitio promisit omnibus diebus vitæ suæ devotissime permanere. Quæ omnia Judæus vidit, et ægrum propriis pedibus sanum perspexit, firmiter credidit; atque ad domum suam intrepidus, illico perrexit, et cum omni domo sua baptizatus, Deo ulteius servire sudavit.

21. Quidam vir Astoricensis civitatis puerum quemdam nutrierat, qui a nativitate mutus et surdus fuerat; qui Legionem veniens, secum puerum detulit. Dumque vir ille per civitatem ad sua negotia pergeret, prædictus puer a domo hospitis exiens, per civitatem vagans quam nunquam viderat, casu ad prædictam ecclesiam devenit. Ecclesiam pueriliter ingrediens, atque ad altare pergens, quidam nobilissimus vir ei obvium veniens, episcopali in luto veste, manuque pontificalem virgam gestans, linguam ejus extrahens, ait ei: *Vinculis lingue solutus, sanus effectus es; da gloriam Deo.* Gaudens et exultans puer, revertebatur: et per villam ad forum descendens, pallium novum, quod dominus suus dederat, exiit, et pro cera cuidam mercatori tribuere studuit. Quod famuli villici regis videntes, furatque pallii crimen ei imponentes, in carcerem eum festinanter miserunt. Cumque dominus ejus eum per totam civitatem quæreret, et per forum requirendo transitum faceret, dixerunt ei prædictum puerum in carcere fore. Qui carcerem ingressus, ubi puer eum vidit, magnis vocibus clamare cepit: *Pater, succurre.* Vir ille voces audiens, et pallium minime videns, egressus est dicens: *Puerum istum ignoro; meus etenim mutus erat.* Discessum patris puer non ferens, vocibus plurimis clamare iterum cepit, dicens: *Pater, pater, miserere.* Reversus ad eum diligenter vestimenta ejus intuitus, qualiter ei evenisset, interrogavit. Puer autem rem gestam domino suo retulit: qui miratus eum a vinculis extaxit, et per civitatem obiens, miraculum insinnavit. Legionensis autem episcopus perpetratum divinitus miraculum audiens, cum suis canonicis ad ecclesiam beati confessoris pedibus veniens, et omnia signa per civitatem sonare faciens, Omnipotentis laudavit clementiam. Similiter cives ex omni parte ad basilicam confessoris venientes, innumeras dabant laudes Deo. Judæi quoque, qui mercandi causa ad civitatem venerant, miraculum laudabant, et confessorum vocibus 510 extollabant; sicque hoc miraculum civitatem et patriam clarificavit, et confessorum Dei nutu nimium extulit.

22. Est etiam cujusdam militis satis commendabile miraculum, nec silentio prætereundum; quem rex capitali sententia feriri decreverat, nisi, divina gratia instillante, se in prædicti Isidori confessoris ecclesiam recepisset. Quem rex armata manu custodiri jussit; et ne cibis potusve sibi daretur, sub mortis interminatione prohibuit. Quid plura? Septem revolutis diebus ad mortis articulum, usque miles pervenit: divina autem gratia ei minime defuit, ita ut lapis qui sacerdotis celebrantis subjacet plantis, aquas divinitus perspicuas emanavit, quas jam dictus miles sæpissime potando, se sufficienter refecit: quæ vero superfluerunt, ad honorem Dei, et sanctissimi Hispaniarum doctoris Isidori, et

* SS. Claudius, Lupercius et Victoricus filii S. Marcelli (Marcelli) Centurionis sub Diocletiano passi coluntur 30 Octobris. BOLLAND.

† Pas us est S. Thomas anno 1170, id est, post obitum Ferdinandi centum et quinque annis; ideo jure licet Nicolaus Antonius indicem reliquiarum in hac ecclesia asservatarum transcriptum esse ab auctore parum sollicito quo tempore singulæ importatæ eo fuerint. BOLLAND.

‡ Justus et Pastor, martyres Complutenses, coluntur 6 Augusti. BOLLAND.

§ Coluntur S. Malachias 3 Novemb. et S. Bernardus 20 Aug. Et hi etiam sæculo XII, id est, sequenti post Ferdinandum regem floruerunt. BOLLAND.

• S. Speratus, dux Scillitanorum martyr, Carthaginæ cum his passus, colitur 17 Julii. At Marina virgo, in Gallæcia Martyr, refertur ad diem 18 Julii. BOLLAND.

¶ S. Engratia sive Encratis, martyr Cesarangulana, colitur 16 Aprilis. BOLLAND.

• Nic. Antonius annotat, crura trahere pro fricare Hispanismum esse, quo dicunt trahere las piernas. BOLLAND.

‡ Asturica, vulgo Astorga, urbs episcopalis in regno Legionensi ad Terram fluvium 7 leucis Legionæ distat. BOLLAND.

§ An aulici scribendum, addubitat Nic. Antonius. BOLLAND.

agrorum sanitatem, in presentiarum vase vitreo conservantur, adeo dulces et præclaræ ac si in præsentibus limpidissimo perennique fonte haustæ fuissent.

23. Cum serenissimus imperator Adefonsus, a pro dilatandis sanctæ Ecclesiæ finibus, ac inimicis Crucis Christi Ismaelitis expugnandis, eorum fines quam plurimos devastasset; b Beatiam, quondam Christianorum urbem, a prædictis Agarenis invasam, cum militari manu c perpauca, consulto obsedit. Quod factum cum Saraceni ex circum adjacentibus civitatibus perceperissent, innumerabili suorum multitudine conglobata, catholici imperatoris castra evellere properabant. Considerantes itaque Saraceni paucitatem Christiani exercitus, de suorum viribus atque multitudine confidentes, Christianorum cuneos quinta feria vesperscente 511 ex omni parte vallarunt; parati, ut altera die, scilicet sexta feria illucescente, congresso bello imperatorem cum suis triumphali perimerent ultione. Videns autem clarissimus imperator se cum suis adversariorum impetum sustinere non posse, consternati animo misericordem Deum in auxilium invocabat. Dum ergo hæc ita se gerebant, imperator se lens in tentorio aliquantisper somno correptus, apparuit ei quidam vir veneranda canitie comptus, episcopali infula decoratus, cujus facies rutilabat ut sol clarissimus; circa quem, dextera gladium igneum accipitem tenens, gradiebatur; talique cum voce benigne affatus est, dicens: « O Adefonse, cur dubitas? Omnia enim possibilitia sunt Christo imperatori magno Deo nostro. » Et adiecit: « Vides hanc Ismaelitarum multitudinem? Prima luce sicut fumus evanescent a facie tua: ego namque tibi et nascituris ex genere tuo a Deo datus sum custos, si ambulaveritis coram eo in veritate et corde perfecto. » Dixit ei imperator: « Quises, sanctissime Pater, qui mihi talia loqueris? Ego sum, ait, Hispaniarum doctor Isidorus, B. Jacobi apostoli prædicatione successor; dextera hæc ejusdem Jacobi apostoli est, Hispaniæ defensoris; e et his dictis visio ablata est. Evigilans igitur imperator, convocatis episcopis, et qui cum eo erant comitibus, ex ordine eis narravit visionem. Qui cum audissent, præ nimio gaudio ubertim lacrymas fundentes, Dei omnipotentis clementiam collaudabant. Quidam vero ex eis dixerunt: *Domine, si acceptum est vestræ majestati, statu nus confraternitatem, nos ejus patrocinii tam in vita quam in morte commendantes.* Placuit sermo cunctis, et factum pacis osculo firmaverunt. Verum quia regina domina Sancia d studiosè imperatori suggesterat, quatenus reverendum Petrum Ariæ priorem, qui cum suis Canonicis sub habitu et regula beati Augustini in Carvillianensi degebat monasterio, ad Legionensem S. Isidori transferret ecclesiam; quidam milites, ejusdem regionis suæ dominæ bene-

23. Bo landiani Adefonsum, sive Alphonsum VII, cum Alphonso X confundunt. Alphonsus VII, filius comitis Raimundi, et Urracæ, sæcui XII initio regnavit, ac se Hispanias imperatorem nuncupavit. Alphonsus X, filius S. Ferdinandi et Beatricis, filix imperatoris Germaniæ Philippi, sæculo XIII regnum tenuit, et imperator Germaniæ renuntiatus fuit. De Alphonso VII sermo est in hoc opere, non de Alphonso X Sapiente cognominato. Apparitionem S. Isidori breviter narrat Rodericus Toletanus de Reb. Hisp. lib. VI, cap. 11: *Cumque jam in purpura diadematis seminarium discidium germinasset, imperator, congregato exercitu, obsedit Beatiam; et cum de suis aliqui recessissent, Saraceni undique congregati, ad soltendam obsidionem illico adtulerunt. Apparuit autem in nocte Sanctus Isidorus confortans imperatorem, et in congressu crastino se pollicens adiutorem. Igitur luce crastina apparente, inito prælio, juxta promissum sancti Isidori obtinuit imperator, etc. Et propter miraculum ecclesiam S. Isidori conventu Regularium ordinavit, et donariis plurimis adornavit. Beatia autem est urbs in regno Granatensi Bæzi vul-*

A volentiam captantes, iniquiunt suadentes: « Domine, si placet vestræ celsitudini, quod petit soror vestra regina domina Sancia, admodum esset Deo acceptum et sanctissimo confessori, atque toti imperio vestro per Canonicorum orationem remedium salutare. » Ad hæc imperator respondit: « Et unde hoc scimus, utrum hoc placeat Deo et ejus confessori, vel non? » Cui optimates responderunt: « Etiam, domine, quibusdam servis Dei insinuatione superna est revelatum, et sorori vestræ reginæ domine Sanciæ. » Ad hæc gratias agens imperator benedixit Dominum. Pontifices autem sacri, una cum comitibus gratias agentes, ordinarunt simul, quod cum acclamatione nominis S. Isidori et S. Jacobi, a prima aurora hostes aggrederentur. Imperator vero post hæc pressus sopore; apparuit ei beatus confessor lætiori vultu dicens: « Quam statuisti confraternitatem, in mea protectione suscipio; et eam fideliter observantibus, ero adjutor in vita et in morte. Quod autem de Petro Ariæ priore atque ejus Canonicis est tibi suggestum, Deo omnipotenti et gloriosissimæ 512 Genitrici ejus acceptum est et mihi. Fac igitur, confortare, et esto vir: quia aurora illucescente tradet tibi Dominus, med obtentu, universam hanc multitudinem; insuper omnes citra mare Saracenorum reges tuo subdentur dominio. » His dictis sanctus disparuit. Factusque ita imperator adjuvior de visione, ut sui ad bellum procederent, imperavit. Qui, jussa vi iliter adimplentes, Saracenorum exercitum devastabant. Videntes autem Agareni Christianorum audaciam, et se a suis trucidari tua cæde, terga dederunt fugiendo; nostris relicta multitudine spoliorum: Saraceni vero qui erant in civitate, ad imperatorem egressi, se et civitatem ei tradiderunt. Reliqui vero Hispaniæ reges Saracenorum et etiam Christianorum principes, perpendentes cum catholico imperatore esse coelestem victoriam, ei se vasallos et tributarios B. Isidori victoria statuerunt. Post tot felices successus in Legionem regressus, accessit venerandæ sanctitatis Petro Ariæ Priore, vix ab eo multis precibus obtinuit, quod cum suis canonicis ad S. Isidori monasterium transferretur, tradens eis plura dona et privilegia perpetuæ libertatis.

24. QuoJam tempore, quod, non sine causa et merito, per beneficiorum subtractionem humanum genus Dominus vellet corrigere, vel forte, ut se in B. Isidoro ostenderet gloriosum, accidit ut præ indignità pluviarum omnes fere segetes, cum aliis terræ nascentibus, per triennium deperirent. Videns ergo dominus Joannis a bonæ memoriæ, tunc temporis Legionensis pontifex, tantam cladem; videntes et religiosi viri, videlicet abbas S. Claudii f; et priores S. Isidori et S. Marci, qui in eadem urbe et ejus suburbiis morabantur, ad unicum et singulare præ-

go appellata. AREV.

a Hic est Adefonsus, comitis Raimundi et Urracæ filius, in schismate imperii electus imperator contra Richardum Anglum an. 1258, usque dum an. 1274 ea dignitate vitro cessit. BOLLAND.

b Post interceptas Almeriam, regni Granatensis urbem maritimam, et Cordubam, obsedit Bacciam. Ita Tudensis in Chronico: ast hic Beatia, forsân Baza antiquis Basti in eodem regno Granatensi; aut Bæzi in Castella Nova, in hujus regni conditiis: quam assignat Gonzalez de Avila. BOLLAND.

c Tudensis in Chronico addit milites defluxisse, et ideo cum paucis perstitisse. BOLLAND.

d Sancia soror regis, ab hoc regina vocari jussa, permansit in virginitate, Christi ecclesias multis insignis decorando, monasteria construendo, et Christi pauperes recreando. Ita Tudensis in Chronico BOLLAND.

e Joannes, creatus episcopus circa annum 1153 quo decessor Arias æger suum testamentum condidit BOLLAND.

f Ordinis S. Benedicti. BOLLAND.

sidium confugerunt, Dei omnipotentiam exorantes. A Sumpsit proinde praefatus pontifex corpus S. Froilani^a, cum aliis reliquiis quampluribus quæ in ejus ecclesia venerantur. Sumpsit et abbas S. Claudii corpora SS. Claudii, Lupercii et Victorici, quæ in ejus monasterio requiescunt. Sumpsit et prior S. Isidori corpus S. Vincentii, et duarum sororum ejus non minimam partem, ut ordinaretur processio. Omnes ecclesiasticis se preparant indumentis; attamen quia, sine consecutione bravii^b, alias jam cucurrebant sine corpore beatissimi confessoris Isidori, se illud non posse consequi existimantur: ideoque accesserunt praedictus pontifex, et venerabilis Christi virgo domina Sancia, soror imperatoris, ad dominum Petrum Ariæ, monasterii S. Isidori tunc priorem (nam usque ad ejus obitum abbatem minime habuerunt) rogantes ut corpus jam dicti sanctissimi confessoris ad processionem, cum cæteris sanctorum corporibus et reliquiis portaretur: credebant namque per tantum advocatum omnia consequi postulanda. Quorum vix precibus inclinatus, habito tandem suorum Canonicorum consensu, qui velut thesaurum, sicuti erat **513** incomparabilem (æstimabant), ad portandum illum humiliter acquievit. Portantes itaque cum summa reverentia^c arcam auream, vernantibus margaritis atque coruscantibus decoratam, in qua continebantur pignora tanti Patris; ordinata processione, ad quemdam montem, qui non longe a civitate distat, juxta viam quæ ducit ad B. Jacobi limina, pervenerunt. Ubi humilium pauperum convenit maxima multitudo, fundendo lacrymas, gemendo, suspirando; et uberiori devotione, tanquam illi Israel quondam convenientes ad Moysen in Elim^d, suppliciter quærebant a Domino beneficium pluviale. Ibi venerabilium sacerdotum et clericorum consensus eximius, ibi religiosorum sacri conventus, ibi omnium populorum plurima turba, et utriusque sexus pene innumerabilis multitudo adstabat. Venerabilis pontifex, Ecclesiæ Christi sponsus, tantorum circumdatus multitudinè filiorum, pontificalibus infulis decoratus, omnes suo sermone mellifluo ad Dominum exoratum sollicitat, ut eos gaudentes reverti faciat, impetratis ab eo sanctorum precibus misericorditer postulatis. Sed quia judicia Dei abyssus multa, a suo desiderio aliquantulum sunt fraudati. Cumque more solito processionale officium, expleto sermone, cum elemosynarum largitione et orationis devotione maxima, compleretur, assumptis sanctorum corporibus cum reliquiis universis, accesserunt ad venerandum corpus cum summa reverentia, ut illud ad suum monasterium reportarent. Sed tanto pondere Spiritus sanctus fixit illud, ut velut beatissima Lucia^e in agone martyrii constaret, immobile permaneret. Inspiciens Petrus Ariæ prior et grex tibi creditus, se tanto Patre orbatos, cum cordis amaritudine non modice lamentabantur, et pium cordis affectum lacrymis et suspiriis ostendebant; aiebant namque, *Quis in tribulationibus consolabitur tribulatos?* Hæc et his similia proferentes, osculabantur terram coram splendidissimâ arca ejus. Interea domina Sancia, virgo Christi venerabilis, quæ vere meritum sanctitatis pollebat, et eam mirabilis devotionis fervore amabat, venit cum ingenti turba procerum ac dominarum; et geminatis suspiriis, cum magno cordis gemitu et lacrymis, cepit cum immenso dolore voce dulcissima exclamare, flexis genibus coram arca: *O mi sponse, inquit, et domine, qui dum in carne viveres, desolatos te dignatus consolari, cur me miseram sponsam tuam desolatam relin-*

quis? Quo me sine tuo solatio, velut abjectam et repudiatam, iræ disponis? Cur saltem Canonicorum lacrymas fundentium cœtum, ac prælatem una cum civibus, ad umbram tui culmini supplicantes non exaudis, unica consolatio nostra? Singularis eorum dolor communis omnibus erat factus; ita quod vix posset a fletu aliquis abstinere. Tandem episcopus, abbas, et priores sæpe dicti, cum omnibus, qui aderant, clericis, **514** tam religiosis quam sæcularibus, hæc videntes, votum, juramento firmatum pro se suisque successoribus, emiserunt, quod amplius, pro quanto vel qualicumque periculo imminente, nequaquam sacrum corpus ab ejus ecclesia moveretur. Interim universitas populorum astantium, lacrymis perfusa, censum ei spondit se perpetuo soluturam, si reverti ad locum pristinum dignaretur. Expleto vero iriduo in amaritudine et lamento, post emissionem voti, accesserunt ad arcam sanctissimi confessoris, et eam sumentes ita levem et portatilem invenerunt ut omnes fere sicut et erat, mira illum existimarent. Concurrent omnes, qui prius arcam immobilem viderant et audierant; et admiratione repleti, cœperunt Deo laudes et beato confessori suo Isidoro suppliciter decantare. Pulsatur campanarum urbis per omnes ecclesias multitudo: repletur aer jubilationibus, et tellus affluentissimis imbribus fecundatur. Cateratim civitas omnis ruit, et omnis accelerat regio Dei magnalia contemplari, quæ in sancto suo gloriose ostendat Dominus majestatis; et de adimpleto desiderio glorificabant universi omnipotentiam Salvatoris. Tanta fertur illo anno fuisse fertilitas panis et vini et aliorum terræ fructuum, ut copia mensuram excedere videretur. Ad ejus vero regressum tota jubilat regio, civitas exultatione repletur, et luminosa dies novis luminibus inclarescit. In ejus occursum omnis homo procedit, et solennes excubiæ ab omnibus exsolvuntur. Intrantes itaque monasterium, cum hymnis et laudibus, in sacro loco corpus sanctissimum posuerunt, et arcam instrumentis ferreis grossis fortiter munientes sub ipsis firmamenti lapidibus firmaverunt, ut in eam juxta emissum votum deinceps a nemine moveatur. In memoria siquidem tanti miraculi, in monte jam dicto, scilicet, ubi Dominus B. Isidori corpus ostendit immobile, usque in hodiernum diem ecclesia in ejus ostenditur nomine fabricata.

CAPUT VI.

Varii emergenti liberati. Epilogus.

25. Tempore etiam Adefonsi imperatoris, quidam demoniacus ad prædictam ecclesiam venit, seque ante præsentiam beati confessoris jactavit; ubi per aliquantos dies demoratus, cum quadam nocte Canonice ad divina surgeret officia, æger, vel in eo necio quis, crebris vocibus clamare cœpit, dicens: *Isidorus me efficit.* Cumque eum omnes circumstarent, facto magno sonitu demon recessit, ægrumque laboriosum nimisque cruciatum reliquit. Omnes classica omnia cum lacrymis sonantes, dederunt laudes Deo et confessori Isidoro.

26. Alio quoque tempore, qui tam vir filium suum jam adultum demoniacum ad prædicti confessoris ecclesiam duxit, et coram altari posuit. Nocte igitur insecuta, cum pater, nimis labore et dolore fessus, se sopori dedisset, circa medianam noctem, jam nobis in choro divina mysteria peragantibus, pater clamare cœpit, dicens: *Pater, pater, pater.* Expergefactus, nimiumque turbatus pater, puerum diligenter in-

fectam aut inauratam, etc. BOLLAND.

^a Imo in Mara, antequam venirent in Eim, ut habetur Exodii xv, 24: ibi enim aquæ potabilis defectu populus laboravit, in Elim autem erant 12 fontes aquarum. BOLLAND.

^e Colitur S. Lucia 15 Decemb. ad quem diem Acta et Martyrologia hanc ejus immobilitatem deprædicant, BOLLAND.

^a S. Froilanus, ex abbate Benedictino episcopus Legionensis, colitur 3 Octobris. BOLLAND.

^b Alluditur ad illud I Corinth. ix: Omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium. BOLLAND.

^c Nic. Antonius, citato quodam ms. Ambrosii Morales, asserit hujus verbi, non videri ullas in mundo reliquias tam splendido ac divite ornatu asservari: arcaque majorem partem esse laminis auræ

interrogavit; **515** cur tot emitteret voces? Patri puer gesta narravit dicens: *Duo nobiles viri, prestiosissimis induti vestibus, vobis dormientibus, ad me venerunt, qui me sanum nuntiaverunt dicentes: Dominus noster Jesus Christus te per nos salvum fecit. Cumque eos quinam essent interrogarem, dixerunt: Ego Petrus apostolus, et iste B. Isidorus. Sicque sanus effectus, simul cum parentibus dabat laudes Deo.*

27. Nostris autem temporibus, quibus non solum corpora verum et merita defecerunt, accidit quod cum vir quidam de Saldania partibus, gratia recuperandae sanitatis filio parvulo, quem daemon iniquissimus vehementissime agitabat, apud Ecclesiam sancti Bartholomaei, quae sita^a dignoscitur in Cepta, debito ac devoto supplicandi officio accessisset, nihilque, ut credimus, ille dubia impetrasset, moestus et lugubris ad propria dispossuit remeare. Itaque cum Legionensis urbis ambitum attingisset, causa ejus laboris cogitata, dictum est ei a quibusdam: *Eta age, festina beati Isidori adire limina, qui laborantibus hujusmodi indubitata salutis conferre remedia consuevit, cum his quorum ibi pignora venerantur.* Quo audio, pater illius pueri, effusus lacrymis, perniciosus evolat alis, sanctumque Dei voce rogans humiliter, postulat ut nato dignetur conferre salutem. Mox confessoris sternitur ante locum. Mira res et temporibus nostris raro usitata; statim atque bignum dominicum, ut ori pectorisque pueri fuit superpositum, immundus spiritus immundas per partes divino agente iudicio, compulsus exstitit exire. Unde factum est, ut puer, quod aetate vix potuit, divina virtute in hujusmodi verba prorupit, *Deo et B. Isidoro gratias, sanus sum.* Oblatoque sibi pomum, quod super thecam beatissimi Isidori confessoris et super altare positum fuerat remedium sanitatis, puer idem coepit in eo ludere; imo quod verius est, creatura Creatori nostro, tam pueri ier quam mirabiliter, exsultare.

28. Quaedam etiam adolescentula, de villa quae dicitur *Nigrellos*, cum a daemone gravissime torqueretur, ad basilicam S. Isidori est adlucta, quae in le prius non discessit quam sanitatis gratia plenius recepta, et spiritu nequissimo fuerit liberata. Signum autem sanitatis, quod facere solet illa maligna societas, numquam fuit, quem per os mulierculae daemon invitus projiciens, promisit se in eam nunquam ulterius reversurum. **516** Nummus autem apud nos ad ejus confusionem diligenter habetur repositus, ut omnes qui viderent glorificent Patrem Domini nostri Jesu Christi cum Spiritu sancto, qui in sanctis suis mirabilis per eosdem dignatur mirabiliter operari. Nec praeterendum est quod didicimus ea referentem, quod saepe dictus daemon eam aut in aquam, aut in ignem sepius projecisset, nisi beatus Isidorus ei clementer ac potenter se duceret opponendum. Quod in le liquido adverti potest, quod cum ad

27. Reposui de Saldaniae partibus pro de Sallaviae partibus: nam in historia Hispanica miraculorum S. Isidori, ut observat Florezius tom. XXII Hisp. sacr., pag. 141, hoc miraculum contigisse dicitur in terra de Saldana, et pro Saldana scriptores nostri usurpabant Saldaniam, quod est oppidum in Castellae Veteris tractu campestri. Bollandiani ediderant etiam apud ecclesiam sancti Bartholomaei, quae. . . . Situ dignoscitur incepta: quo spectat nota. Rescripsi quae sita dignoscitur in Cepta; non eadem historia Hispanica sic refert, in terra de Cepeda. Ac fortasse auctor scripsit in Cepeda. Si historia Hispanica miraculorum S. Isidori a manus in his et, plura verum locorum restituere liceret. AREV.

^a Viletur deesse nomen loci in quo ecclesia illa sita et edificari coepit fuit BOLLAND.

^b Crux lignea, quae solet in exorcismis adhiberi, uti infra iterum dicitur. BOLLAND.

28. *Nigrellos* fort. Hispani dicunt *Negrillos*. AREV.

A pontem Roderici Justi ventum e set, qui eam vexabat daemon in aquam precipitare voluit et fecisset, nisi beatus Isidorus (ut ipsa dicebat) illum per manum fortiter tenuisset: clamabat enim daemon quod nullatenus ab ea pelleretur, nisi per B. Isidorum, sicut rei exitus comprobavit. Interrogatus etiam malignus spiritus cur mulierem Christianae religioni devotam invadere praesumpsisset? respondit, « Hujus rei vicina sua occasio fuit atque causa quae exprobrando et falso illi amasium imponendo, in tantam amaritudinem deduxit animam ejus, ut mente ultra quam creli potest consternata, et super objectu criminis indesinenter cogitando sollicita, mihi viam aperuit invadendi; sed frustra, inquit: eam invitus desero quam intravi, inimico Isidoro me pellente. »

29. Non multo post accidit quod mulier quaedam, de villa quam *Ollarios* vocitant oriunda, furore daemoniaco, vehementissime atque creberrime agitata, cognatis eam comitantibus atque tenentibus, ad ecclesiam S. Vincentii de la Gotera est adlucta, ubi daemones eam ad terram continuo allentes, dixerunt quod non erant nisi per Isidorum propellendi, quem in ipsa arreptione eadem mulier primitus in orat. Quo responso accepto, non tamen in verbis daemones, sed in virtute Domini confidentes, qui sanat e utriusque corde et alligat contritiones eorum, ipsam confestim Legionem revehunt, exactissime custoditam, ne eam maligni spiritus in profundum aquarum darent precipitem; quod ab eis jam fuerat multoties attentatum. Quinta igitur feria, cum limina ecclesiae B. Isidori ingressa fuisset, tribunice manu sacerdotali benedictum, et refocillanda in imbecillitatem corporis, praegustare mulier voluit et, arreptam continuo et vociferantem terribiliter alliserunt. Ligno autem dominico superposito, cum eos invocatione divina sacrosos expellere laboraret, *Frustra, inquit daemones, laborus: quia non nisi in prima Dominica, post sessionem, quam prehendemus, relinquemus. Tunc enim venturus est Isidorus, qui cum Dominico de Silos captivus insisit apud Mauritaniam et liberandis.* Subiiceret etiam: *Quia Isidorus, adversus partem nostram, causam cuiusdam solet prostibulae, quae mox apud Arevalum^d est defuncta: Dominum tamen, 517 et Isidorum, inquit, praevenerit Vincentius, nobis per omnia inimicus.* Quod de B. Vincentio, sanctarum Sabinae et Christae germano, cuius corporis glebam gloriosissimus rex Fredenandus, post translationem beatissimi Isidori non multo, ab Abula Legionem transtulit, et in theca^e miro opere fabricata in ejusdem ecclesiae, sicut supra retulimus, socialiter collocavit, sine dubio intelligamus esse dictum: Indignum enim esset, ut tantorum patronorum vera fraternitas, quae locum jure communi vincit, miraculorum non vindicaret et effectum. Sequenti ergo die Dominica, thesaurario divino monitu excitato, ut ad ecclesiam

D 29. Oppidum *Ollarios* crediderim ab Hispaniis vocari *Olleros*. Quod infra dicitur, lapidem de pelago *Salmantino* extractum, id intelligo de flumine Salmantino. Nam *pelagus* pro quavis unda, seu aqua, etiam fluviali, accipitur ab scriptoribus mediis aevi, ut multis exemplis Cangius confirmat in suo Dictionario. AREV.

^c Nic. Antonius annotat Mauritaniam pro Mauro-rum in Hispaniis ditione positam esse. BOLLAND.

^d Arevalum, vulgo Arevalo, municipium Castellae Veteris, versus Abulam ubi: neque dubitamus quin caetera quoque loca supra nominata intra vel circa Legionensium regni fines quae nata sint, etsi in mappis geographicis non inveniuntur expressa, scilicet *Sollavia, Nigrillos, Ollarios*, etc. BOLLAND.

^e Esse thecam eburneam laminis aureis cooperatam, ex Ambrosio Morales tradit Nicolaus Antonius. BOLLAND.

festinus pergeret, et ad matulinos celebrans los signum daret; factum est, ut ad primum ictum tintinnabuli, thesaurario et quam pluribus aliis canonicis presentibus, qui ut viderint rei exitum convenerant, mulier arrepta fuit a daemone, sicut praedixerat spiritus falsitatis; sed argente spiritu veritatis, ipsaque coram altari B. Isidori prostrata; daemones se ibi non posse ulterius remanere protestantes, et locum per quem exire deberent, miserabiliter postulantes; per eam partem compulsi sunt egredi, per quam humanae superfluitatis egreditur turpido. Ad indicium divini miraculi, unus illorum daemone per os mulierculae projecit nummum, et alius lapillum, quem de pelago Salmartino se eodem momento asseruit extraxisse: tertius autem jam plumbum loco signi dederat, quod eadem mulier in summitate vitae colligatum circumferebat. Quo viso miraculo, omnes qui adfuimus, universitatis auctorem; qui per beatos Isidorum et Vincentium, ad virtutis suae magnificentiam declarandam, operari mirabiliter non desistit, cantione laudiflua prosequentes, *Te Deum laudamus*, prorumpimus magna voce; campanis omnibus pulsatis, ut justa Psalmistam, in voce exultationis et jubilationis, in chordis et organo, in cymbalis benesonantibus; laudetur de Coelis Deus.

30. Cum contra indictionem Ecclesiae, in festo sanctarum virginum Justae et Rufinae, mulier quaedam servilis operis quidquam facere attentaret; ita viuis manus privatur officio, quod nequaquam poterat eam volvere, vel monere. Sed credens meritis B. Isidori liberari, confestim ululans, et vociferans ad A ejus ecclesiam apportatur. Quae tangens arcam in qua ejusdem sanctissimi corporis cineres reconduntur, tam subita convaluit sanitate, ut plurius, qui a terant, tam clerici quam laici, tam nares, quam feminae, mirarentur.

31. Ecce enim mitissimus ille legiser Moyses sitienti populo aquam de petra producit; et Christi profecto legiser Isidorus sitientem fugitivum de pavimento altaris silice potans reducit. Ecce Sunamitis filium suscitavit Eliseus; et Astoricensis civis surdum et mutum puerum curat Isidorus. Ecce Petrus Aeneam consolidat paralyticum, et Isidorus sanato paralytico, etiam stupentem super hoc convertit Judaeum. Ecce ex obsessis corporibus daemones ejicit Jacobus; exclamant ex his patenter, quod eos frequentes **518** ejiciat Isidorus. Ecce cum Joanne Petro claudum sanat, et quod cum eodem Petro aegrum Isidorus curaverit, puer energumenus pronuntiat. Ecce Isidorus, ut Stephanus Dei gratia plenus, in Legionensi urbe magna in populo signa facit. Ecce in ultimis fere temporibus, ejus meritis imbribus tellus arida secundatur; velut tempore Eliae qui in Carmeli vertice constitutus, tandem pronus oravit in terra, quo usque super aridam sonus multae pluviae est auditus. Congruum esset nimis; sed impossibile, omnia memorare, omniaque colligere, quae per eum Dominus ubique, et maxime in ejus ecclesia operatur; ad ejus namque altare assidue nova coruscant; et multiplicatis intercessoribus, animarum corporumque gloriosa beneficia impetrantur, per Dominum nostrum Jesum Christum.

APPENDIX IV.

CONCILIIUM HISPALENSE II,

SIVE

SYNODUS HABITA IN CIVITATE SPALI, SUB DIE IDUUM NOVEMBRIIUM, ANNO NONO REGNANTE SIBEDUTO GLORIOSISSIMO PRINCIPE, ERA DCLVII, ID EST, ANNO CHRISTI DCXIX, PRÆSIDE S. ISIDORO ARCHIEPISCOPO HISPALENSI.

(Hoc concilium habes inter alia Collectionis S. Isidoro attributa, tomo LXXXIV.)

APPENDIX V.

CONCILIIUM TOLETANUM IV

EPISCOPORUM LXII, PROVINCIARUM HISPANIAE ET GALLIAE

Celebratum æra DCLXXI, anno Christi DCXXXI

(Hoc etiam concilium exstat tomo LXXXIV.)

APPENDIX VI.

PRÆFATIO COLLECTIÖNIS CANONUM IN QUODAM CODICE VATICANO S. ISIDORO AFFICTA.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI INCIPIT PRÆFATIO SANCTI ISIDORI EPISCOPI.

Isidorus servus Christi Hectori cōservo sub, et parenti in Dominō salutem.

1. Compellor a multis tam episcopis quam reliquis servis Dei Canonum sententias colligere, et in

1. In nota ad fin. cap. 91, Isidorianor. adverti, post duo concilia, quibus Isidorus praefuit, apponendam praefationem hanc Isidori nomine ad *Hectorem*, sive, ut alii legunt, ad *lectorem*, in codice Vaticano 4160 descriptam, quae fortasse pseudo-Isidoro ansam praebuit colligendi uberiorem aliam, quae in colle-

uno volumine redigere, et de multis unum facere.

2. Quod nullus possit juxta canonicam institutionem accusari, vocari, judicari, aut damnari, donec suis rebus est spoliatus, aut a sede propria vi, aut terrore pulsus.

tionibus pseudo-Isidorianis reperitur: nisi dicere malimus, ab ipso pseudo-Isidoro hanc primum fuisse suppositam, quae vel ab eodem, vel ab alio deinde aucta fuerit. Probabilis tamen esse existimo compendium hoc quoddam esse uberioris praefationis canonum, quae jam typis vulgata est.